

УДК 343.1

В. О. Попелюшко

*доктор юридичних наук, професор
директор Інституту права ім. І. Малиновського
(Національний університет «Острозька академія»)*

ПЕРВІСНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД ТА ПЕРША ФОРМА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У СХІДНИХ СЛОВ'ЯН

Знання про доісторичне життя східних слов'ян, об'єднаних у IX ст. в Київську Русь, їх взаємні відносини, звичаї, включаючи звичаї з вирішення соціальних конфліктів, дослідники черпають з різних джерел.

Одними з таких джерел є твори тогочасних іноземних письменників, зокрема візантійських та мусульманських (арабських), які безпосередньо спостерігали життя східних слов'ян і описували його у своїх творах, що збереглися до наших часів.

Іншим джерелом є повісті, оповіді, сказання древньоруських літописців, у яких відображено їх сприйняття не лише тогочасності, а й переказів про давніші події з доісторичного життя східнослов'янських народів, їх взаємні відносини, побут, звичаї тощо.

Важливе значення для з'ясування цієї епохи нашої історії, в тому числі в частині древніх звичаїв, має духовна література у вигляді повчань та послань духовенства, які з'явилися слідом за прийняттям на Русі християнства. Духовенство через повчання та послання вело боротьбу з язичними звичаями, а тим самим вказувало на правові звичаї язичного

© Попелюшко В. О., 2015

© Національний університет «Острозька академія», 2015

-
- Первісний кримінальний суд та перша форма кримінального процесу у східних слов'ян / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 1(11) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15pvouss.pdf>.

періоду, що суперечили християнському вченню і нормам церковного права.

Надзвичайно важливими джерелами для з'ясування правових звичаїв наших доісторичних предків, і з'ясування саме звичаїв, у яких втілювався (проявлявся) їх суд і судочинство, є перші збірки юридичних норм часів Київської Русі – договори київських, і не тільки київських князів, з греками, німцями, церковні статuti та, особливо, Руська Правда. Ці збірки першого писаного (позитивного) права містять вказівки на існуючі до цього окремі звичаєві норми щодо суду та судочинства у двох формах. В одних випадках в них закріплювалися існуючі до цього звичаї як такі, що відповідали новим соціальним, економічним і політичним умовам тогочасного життя, а в інших випадках навпаки, наводилися звичаєві правила, в тому числі про суд і судочинство, які відтепер заборонялися, а то й визнавалися кримінально карними, а отже, широко розповсюдженими.

Такий стан речей пояснюється тим, що історичний процес розвитку будь-якого соціального явища, включаючи право, підпорядковується об'єктивним законам причинності, поступовості, послідовності та, в кінцевому результаті, закону прогресу. Умови суспільного життя, в широкому розумінні даного слова, є причинами, які викликають необхідні, такі, що визріли, історичні зміни. Але зміни відбуваються, особливо на перших порах розвитку людства, повільно, поступово. Кожне попереднє явище змінюється наступним, більш складним, більш удосконаленим. При цьому умови суспільного життя та їх явища, і зміни, ними викликані, перебувають між собою у генетичному взаємозв'язку, в силу якого кожне нове явище має ростки прогресивного майбутнього, і в той же час містить у собі «залишки», «уламки» минулого. І дослідження таких «уламків», «залишків» минулого в теперішньому є одним із шляхів з'ясування

▪ Первісний кримінальний суд та перша форма кримінального процесу у східних слов'ян / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 1(11) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15pvouss.pdf>.

минулих явищ в цілому, як таких, їх суті. Правові ж звичаї є надзвичайно стійкими «уламками», «залишками» минулого. В цьому плані досить послатися на численні побутові звичаї наших предків язичних часів, які успішно проявляють себе сьогодні у формі різного роду обрядів, у поговірках, казках, піснях, які, до речі, також є визначними джерелами пізнання давнини.

На тих же підставах джерелами з'ясування доісторичного суду і судочинства є й пізніші закони та інші нормативні акти державних утворень східнослов'янських народів як правонаступників Київської Русі, такі як Псковська та Новгородська судні грамоти, Судебник Казимира, перші московські Судебники, Литовські Статути, Уложення царя Олексія Михайловича, привілеї королів містам, землям, окремим особам тощо, у яких «старина» у формі тих чи інших звичаєвих норм суду і судочинства також або отримувала право на існування (санкціонувалася), або заборонялася, а отже, мали місце як до становлення державності, так і за Київської Русі та держав, що виникли на її теренах.

Із запровадженням письмового судочинства, зокрема, з часів Литовських Статутів та наданням окремим містам німецького (магдебурзького) права щодо древніх звичаїв відомості черпаються з власне кримінальних справ та судових актів за результатами їх розгляду – ухвал, вироків тощо, що збереглися до наших днів.

В силу того, що людська природа з її основними потребами однакова у всіх людей і всі люди підпорядковуються одним і тим же фізичним і психологічним законам, на однакових ступенях розвитку різних народів має місце схожість багатьох суспільних явищ цих народів, втому числі правових. Причому схожість виявляється не лише у народів, що жили в одній і тій же історичній епосі, але й у різних епохах. Відмінності залежать

▪ Первісний кримінальний суд та перша форма кримінального процесу у східних слов'ян / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 1(11) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15pvouss.pdf>.

головним чином, як зазначав ще Монтеस्क'є, від природних умов тієї чи іншої країни, яку населяє даний народ. Це дає достатні підстави для з'ясування доісторичного права древньоруського народу через вивчення пам'яток права інших народів, що дійшли до сьогодення, наприклад, пам'яток права Древньої Греції та Древнього Риму, а також, безумовно пам'яток права західних і південних слов'ян та західноєвропейських варварських держав тим більше, що варварська Русь мала з ними безпосередні всебічні контакти.

Наостанок, на цій же підставі дане питання можна з'ясувати й за результатами дослідження сучасниками побуту та правових звичаїв народів, які перебували на нижчих ступенях свого розвитку і які дослідники спостерігали та описували безпосередньо.

Так от, використання наведених та деяких інших джерел дало підстави науковцям, зокрема, американському досліднику – Л. Могану, англійському – Дж. Леббоку, німецькому – Вільду, російським – О. Кістяківському, Н. Зогоскіну, В. Сергієвичу, Таганцеву, В. Ключевському, М. Володимирському-Буданову, М. Гартунгу, І. Малиновському, М. Д'якову, Ф. Леонтовичу та деяким іншим дійти висновку, що *першим судом* в усіх народів включаючи й східних слов'ян, був *самосуд*, а *першим кримінальним процесом* – *саморозправа*.

Правда, марксистки (Ф. Енгельс, В. Ленін), а за ними й радянські вчені (С. Юшков, М. Чельцов-Бебутов, Н. Полянський), не заперечуючи наявності у древніх народів таких явищ як самосуд і саморозправа, які включали в себе кроваву помсту, пов'язуючи появу суду і судочинства з поділом суспільства на класи та виникненням держави як засобів регулювання суспільних відносин в інтересах пануючого класу,

▪ Первісний кримінальний суд та перша форма кримінального процесу у східних слов'ян / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 1(11) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15pvouss.pdf>.

стверджували, щоу безкласовому суспільстві не було потреби у засобах класового примусу, а отже, не було й потреби в суді і судочинстві.

Між тим суд не в усі часи являвся методом класового правового регулювання. Навіть у суспільстві, поділеному на класи, судом і судочинством регулювались не тільки класові відносини, але й усі інші, в тому числі й внутрішньокласові, що характерно, наприклад, для так званих «судів рівних» у середньовічній Франції, Речі Посполитій тощо.

З іншого боку, навряд чи можна до первісних суду та судочинства цілком і повністю «приміряти» сучасне їх розуміння, незалежно від того, з яких теоретичних позицій дається їх визначення. Та й судом в древності називалося не лише те, що ми розуміємо тепер в значенні спеціальної установи або діяльності цієї установи чи судді по застосуванню закону до окремих життєвих випадків, фактів. Завдання судді в древні часи ширші: суддя не тільки застосовував, але й констатував закон, бо для нього не було установлених правил (М. Д'яконов). Так, судом називалися то самі правила суду: «Суд Ярослава Володимировича»; то власне суд: «О убійстве судъ»; «аже кто .....жену, то тем же судомъ судите, якоже и мужа». Поняття ж судочинства згідно з древньою термінологією називалося «правду дать». Але правдою називались також й правила, якими керувався суд («Правда Русская»). Судом називалося також судові рішення: «сего не посуживай»; «Братцу моему суд пришелъ».

Суд і судочинство, якщо їх розуміти як особу (орган), що вирішує в той чи інший спосіб долю іншої особи – суспільні явища, які виникли набагато раніше права, включаючи право звичаєве, а тим більше набагато раніше держави. Завдячуючи не в останню чергу первісному суду і найпершій формі судочинства виникли та отримали свій розвиток і звичаєві правила, і писане право, і держава.

▪ Первісний кримінальний суд та перша форма кримінального процесу у східних слов'ян / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 1(11) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15pvouss.pdf>.

Східні слов'яни, як і усі інші народи світу, до створення власної держави – Київської Русі, пройшли весь еволюційний шлях суспільного розвитку – від людини-дикуна, умови існування якої мало відрізнялися від існування звірів, до материнського, батьківського роду, племінної організації, державності.

Людина як «суспільна тварина» (Арістотель) на першій довготривалій стадії свого існування та розвитку в силу природних умов життя та низького розумового рівня розвитку подібно тварині у боротьбі за виживання підпорядковувалася природному інстинкту, інстинкту захисту від зазіхання на неї саму чи на її елементарні блага – примітивне місце проживання, територію, здобуту їжу – інстинкту відплати у формі помсти.

Тваринам притаманне відчуття злоби та ненависті, особливо при зазіханні на них з боку їм подібних чи людей, – до ворогів. А тому вони у відповідь на зазіхання, чи навіть за образу, мстяться, мстяться і за зазіхання чи образу від людини. В літературі описано достатньо випадків, коли дикі звірі – ведмеді, буйволи, тигри, кабани, носороги і навіть кашалоти кидалися на мисливців у відповідь, коли горе мисливці при полюванні на них спричиняли їм не смертельні рани (А. Брем та ін.) А поранені ведмеді, наприклад, що добре відомо сибірським мисливцям, переслідують мисливців-невдах на надзвичайно великих відстанях і надзвичайно тривалий час, інколи роками, у разі виживання аж до відплати.

Інстинкт мстивості – невід'ємна властивість людської природи. Безумовно, первісна людина за своїм духовним розвитком значно переважала тварину, в тому числі й вищих представників тваринного світу. Але якщо помста мала і має місце у тваринному світі, то важко уявити, щоби була коли-небудь така епоха, коли людина терпеливо зносила

▪ Первісний кримінальний суд та перша форма кримінального процесу у східних слов'ян / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 1(11) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15pvouss.pdf>.

образи, залишаючи їх без відомщення. Тому слід покладатися на те, що не було в древності такого часу, коли людям цілковито невідома була помста. Первісна людина мстилася собі подібним, мстилася тваринам, мстилася неживим предметам. Вона мстилася різними способами. Але частіше усього, як і тварина, при спалаху інстинкту помсти вона знищувала свого ворога. Тобто, на перших порах людства кожен був суддею у власній справі: сам постановляв вирок і сам його виконував (І. Малиновський).

Самосуд не міг історично не бути першим судом, при цьому першим кримінальним судом, оскільки процивільні та їм подібні відносини цього першого камінного віку мова йти не може, а саморозправа першим кримінальним судочинством і тому, що вона не лише збереглася, а й набула ще більшого розвію у наступних, родоплемінних періодах існування та розвитку людства – в епоху неоліту (матріархату) та епоху бронзи і заліза (патріархату), в яких людність ґрунтувалась на кровній спорідненості.

На цій другій, вищій стадії розвитку людності безмежна та постійно повторювана практика самосуду у формі помсти приводить людину до переконання про те, що мститися кривднику як ворогу можна і треба. Так помста поступово втрачає характер тваринного інстинкту і трансформується спочатку в моральний обов'язок, а далі, з появою вірувань – одночасно й в релігійний обов'язок і, врешті-решт, санкціонується правовим звичаєм, а далі - писаним правом: ідея правосуддя набуває правової форми помсти, й, у першу чергу, помсти кровавої (в розумінні кровопролитної).

І якщо обґрунтування первинної форми суду як прояву тваринного інстинкту науковці пояснюють головним чином природною спільністю тваринної та людської сутності, керуючись об'єктивними законами

▪ Первісний кримінальний суд та перша форма кримінального процесу у східних слов'ян / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 1(11) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15pvouss.pdf>.

взаємопов'язаності і взаємообумовленості суспільних явищ та поступовості їх розвитку, то суд і саморозправу у формі кровавої помсти небезпідставно ще й шляхом безпосереднього спостереження та описання даного явища у народів, що перебували на відповідних нижчих етапах свого розвитку, а також на підставі численних письмових історичних пам'яток

Так, згідно з описанням соціального ладу північноамериканських індіанців, у них, якщо котрийсь з членів общини вчиняв вбивства або взагалі ставав ненависним сусідам багатьма образами, він у вигляді правосуддя за мовчазною згодою сусідів міг бути вбитий іншим месником зі складу общини (В. Богораз-тан). Про самосуд у формі помсти у древніх євреїв свідчать книги Ветхого Завіту: «Месник за кров сам може умертвити вбивцю: лише тільки зустрине його, сам може умертвити його» (Кн. Числь XXX, 19, 21; «Після потопу сказав Господь Ною і його синам: «хто проллє кров людську, того кров проллється рукою людини» (Кн. Бытія, IX, 6). За переконанням древніх греків, «справ беззаконних блаженні боги не люблять» (Одіссея, XIX, 83). Та й взагалі значна частина епосу гомерівського періоду грецької історії (Одіссея, Іліада) пронизана оповідями про помсту не лише як виконання священного обв'язку під покровительством богів, а й про богів-месників (Зевс). В літературі також є достатньо описань помсти як обов'язкового атрибуту родоплемінної організації суспільства у древніх персів, арабів, германців, сербів, поляків, балтійських слов'ян тощо (І. Малиновський).

Самосуд мав місце і у східних слов'ян, які, як усі інші народи світу, пройшли весь еволюційний шлях суспільного розвитку, що також виражався у формі кровавої помсти. «Древляни – записав стародавній літописець оповідання, що дійшло до нього – живяху зверинним образом,

---

▪ Первісний кримінальний суд та перша форма кримінального процесу у східних слов'ян / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 1(11) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15pvouss.pdf>.

живуши скотски: убиваху друг друга, ядаху все нечисто» (Лавр. літ. біля 859 р.).

Підтвердженням панування самосуду в доісторичні часи у східних слов'ян, що населяли територію Київської Русі, знаходимо й у тому, що він дозволявся першими письмовими правовими актами – договорами з греками і навіть Руською Правдою. Зокрема, договір з греками 911 р. дозволяв негайно відомститися вбивці, схопленому на місці вбивства (ст. 4), а Руська Правда дозволяла таку ж розправу стосовно злодія, схопленого потерпілим «на своєму дворі, або в кліті, або в хліві» (ст. 20 Акад. сп.).

Отже, раніше чинити самосуд можна було в усіх випадках, а не лише коли «вб'є муж мужа, то мстить брат брата» (Акад. сп., ст. 15). Таким чином, самосуд у формі кровавої помсти був відповіддю не лише на вбивство, а й на крадіжку та інші посягання на особу, її майно тощо. В той же час помста не завжди обмежувалася тільки позбавленням життя винуватого. Месник знищував чи захоплював його майно, а то й обертав у рабство близьких йому людей. Більше того, в древності людина мстила за те, що вона вважала образливим, і мстила так, як вважала за краще, в міру свого розгніваного почуття.

Загалом же за часів Київської Русі самосуд уже заборонявся шляхом витіснення його державним судом, але не повністю, тому що у деяких випадках, як у вищенаведених, допускалася розправа з кривдником без звернення до державного суду. Проте, державний суд уже входив у різні комбінації із самосудом. В одних випадках ображений розправлявся з кривдником, а потім заявляв суду, що він помстився. В інших випадках державний суд санкціонував акт помсти. Така комбінація відображена в договорі з греками 945 р., де сказано, що якби сталося вбивство, то вбивця присуджується до смерті судом, а потім видається родичам жертви, щоби

▪ Первісний кримінальний суд та перша форма кримінального процесу у східних слов'ян / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 1(11) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15pvouss.pdf>.

вони вбили його. Про таке ж саме говорить літопис щодо помсти воєводи Яна волхвам.

Уламки самосуду мали місце й у Литовсько-руській державі (XV – XVIст.ст.). Але тут в усіх випадках головна роль уже належала державному суду: суд розглядав справу і постановляв вирок, а приватна особа виконувала вирок. Так в Судебнику Казимира значилося: якщо злодія видадуть за вироком суду, то потерпілий зобов'язаний його покарати, бо «над злодієм милості не треба» (ст. 12). А в Литовському Статуті 1529 р. передбачалися випадки, коли злочинець, засуджений до смертної кари, мав видаватися потерпілому «горлом» для того, щоб «він його вбив» (розд. XI арт. 13; розд. XII арт. 25).

За Литовськими Статутами самосуд в цілому не лише заборонявся, а й упереджувався, і упереджувався, в тому числі й наступним чином. Оскільки було неможливо повністю усунути приватну особу від участі в суді, бо вона за необхідності повинна була приймати там участь як підсудний, потерпілий чи свідок, суд, де за такої необхідності зустрічалися один з одним ображений, кривдник, близькі їм люди, був зручним місцем для саморозправи. Тому Литовськими Статутами заборонялося приходити в суд зі зброєю, а Статут 1588 р. передбачав сувору кару не лише за нанесення побоїв, спричинення ран чи смерті під час суду, а й за словесний випад на адресу протилежної сторони підчас судового розгляду (розд. IV арт. 62).

Пізніші закони розглядали самосуд з тяжкими наслідками виключно як злочин.

На другій стадії розвитку людності, принаймі з початку родоплемінного періоду, самосуд і саморозправа набувають ще одного різновиду – кровної помсти, тобто помсти, основаної на кровній (родовій)

▪ Первісний кримінальний суд та перша форма кримінального процесу у східних слов'ян / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 1(11) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15pvouss.pdf>.

спорідненості, яка за своїм характером та наслідками мало чим відрізнялася від помсти кровавої.

Кровна помста ґрунтувалась на родовій солідарності надавати взаємну допомогу, захист, збройну підтримку усім членам роду у випадку їх образи. Вона інколи приводила до повного винищення ворогуючих родів, про що в нашій історії свідчить, наприклад, старовинна легенда помсти княгині Ольги древлянам за вбивство чоловіка Ігоря. Вона чотири рази мстилася древлянам і кожен раз придумувала новий вид помсти. Спочатку вона закопала живими в глибоку яму 20 кращих древлянських мужів, відправлених до неї послами; потім влаштували тризну по чоловікові, на яку запросила древлян, і коли вони підвипили, то наказала дружині рубати їх – було зарублено 5000 людей. Наостанок, вона підпалила головне місто древлянської землі – Іскоростень, старійшин міста спалила, а решту жителів – одних убила, інших перетворила в рабів.

Самосуд і кровава та кровна помста вважалися справою честі, подвигом. Їх прийоми і цілі, основані на відчутті помсти, збереглися надовго і збереглися тому, що цей тваринний інстинкт закладений в самій природі людини. В древні часи самосуд і кровава (кровна) помста передували і тривалий час конкурували з судами окремих осіб – сімейним та вотчинним, а також з судом общини (вервним, копним) та державним судом. Незважаючи на заборону, включаючи кримінальну караність, він мав місце на теренах України (та чи не усіх інших держав) упродовж усієї її історії та, як виняток, має місце й дотепер у формі самосуду окремою особою чи групою осіб як прояв інстинкту, характерного і тварині, і людині у відповідь на посягання на них чи їх близьких, їхні права, свободи тощо, та матиме місце ще довго, якщо не вічно.

-
- Первісний кримінальний суд та перша форма кримінального процесу у східних слов'ян / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 1(11) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15pvouss.pdf>.

Попелюшко В. О.

Первісний кримінальний суд та перша форма кримінального процесу у східних слов'ян

В статті розглянуто причини виникнення та існування первісного суду у східних слов'ян як самосуду та саморозправи у вигляді кровавої (кровної) помсти як першої форми їх кримінального процесу. Показано, що вони ґрунтовані на інстинкті мстивості, притаманному і тварині, і людині як «суспільній тварині». На вищій, родовій стадії розвитку людності самосуд у формі помсти в силу повторюваності його практики трансформувався в моральний, релігійний, правовий обов'язок, санкціонований правовим звичаєм, а пізніше й писаним правом. Він передував іншим судам – окремих осіб, общинним тощо, а з появою державності, й державним, і тривалий час конкурував з ними. Зі зміцненням державності його формально заборонили. Проте як виняток, оснований на прояві інстинкту мстивості, він мав місце завжди та має місце дотепер.

Ключові слова: самосуд, кровава помста, кровна помста.

Попелюшко В. А.

Первоначальный уголовный суд и первая форма уголовного процесса у восточных славян

В статье рассмотрены причины возникновения и существования первоначального суда у восточных славян как самосуда и саморасправы в виде кровной (кровавой) мести как первой формы их уголовного процесса. Показано, что они основаны на инстинкте мстивости, притаманном и животному, и человеку как «общественному животному». На высшей, родовой стадии развития человечества самосуд в форме мести в силу

▪ Первісний кримінальний суд та перша форма кримінального процесу у східних слов'ян / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 1(11) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15pvouss.pdf>.

повторяемости его практики трансформировался в моральную, религиозную обязанность, санкционированную в правовой обычай, а позже и писаным правом. Он предшествовал другим судам – отдельных лиц, общинным и иным, а с возникновением государственности, и государственным, и длительное время конкурировал с ними. С укреплением государственности его формально отменили. Но как исключение, основанный на инстинкте мстивости, он имел место всегда и имеет место и ныне.

Ключевые слова: самосуд, кровавая месть, кровная месть.

V. O. Popeliushko

The Primitive Criminal Court and the First Form of Criminal Procedure at Eastern Slavs

The causes of formation and existence of the primitive court at Eastern Slavs as lynching and mobbing by means of blood feud (vendetta) as the first form of their criminal procedure are examined in the article. It is shown that they are based on the instinct of revengefulness which is inherent to both animal and human as 'social animal'. At the higher tribal level of humanity development, lynching in the form of blood feud due to its repeated practice transformed into a moral, religious, and legal duty authorized firstly by legal custom, and later by codified law. It preceded other courts – of some individuals, communal, etc. When the statehood appeared, it preceded state courts, and even competed with them for a long time. After strengthening of the statehood, lynching was formally banned. However, as an exception, based on the instinct of revengefulness, it was always used and has been used till now.

Key words: lynching, blood feud, vendetta.

-
- Первісний кримінальний суд та перша форма кримінального процесу у східних слов'ян / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2015. – № 1(11) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15pvouss.pdf>.